

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА

гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев”, бл.6, ет.5/6, тел. 02 870 53 03

**ОТЧЕТЕН ДОКЛАД ЗА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА,
УЧЕБНАТА И ФИНАНСОВА ДЕЙНОСТ
НА ИИНЧ ПРЕЗ 2018 ГОДИНА**

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ПРОБЛЕМАТИКА НА ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни) на ИИНЧ, оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на ИИНЧ в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените научни тематики 4

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 – извършени дейности и постигнати резултати по конкретните приоритети 5

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности 6

1.4. Взаимоотношения с други институции 7

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата 8

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. 8

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания”), програми, националната индустрия и пр. 9

2. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2018 г.

2.1. Най-значимо научно постижение 11

2.2. Най-значимо научно-приложно постижение 12

3. МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ИИНЧ 14

4. УЧАСТИЕ НА ИИНЧ В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ 16

5. ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ И АНАЛИЗ НА НЕЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ 16

6. СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ 17

7. КРАТЪК АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ИИНЧ ЗА 2018 г.	17
8. ИЗДАТЕЛСКАТА И ИНФОРМАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ	19
9. ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАУЧНИЯ СЪВЕТ НА ИИНЧ–БАН	21
10. КОПИЕ ОТ ПРАВИЛНИКА ЗА РАБОТА В ИИНЧ–БАН	21
11. СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ В ОТЧЕТА И ПРИЛОЖЕНИЯТА КЪМ НЕГО СЪКРАЩЕНИЯ	22

1. ПРОБЛЕМАТИКА НА ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА:

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни) на ИИНЧ, оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на ИИНЧ в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените научни тематики.

Както е определено в мисията, Институтът за изследване на населението и човека (ИИНЧ) е ориентиран към провеждане на демографски и психологични изследвания, целящи разкриване на закономерностите и факторите за развитие и възпроизводство на българското население, а също за психологично развитие и реализация на отделния човек. Изследователската стратегия на института е насочена към подпомагане на институциите при решаването на проблеми с демографското и личностно развитие в условията на европейска интеграция и налични глобални тенденции.

В съответствие с мисията и приоритетите на ИИНЧ през 2018 г. учените от института работиха по редица значими научноизследователски проекти, сред които които изпълнява изпълнението на втория етап от мащабния проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ с ръководител проф. д-р Антоанета Христова. Проектът, в който вземат участие учени и от двата департамента на института, е възложен от Министерски съвет и има ключово значение за подпомагане на държавните институции в усилията им за формулиране на работещи политики за преодоляване на демографската криза в страната.

Учените от Департамент „Демография“ на ИИНЧ разработват и редица други проекти, свързани с изготвянето на прогнози за демографското развитие на страната и изучаване на най-значимите проблеми в тази област, като депопулация на селата, възпроизводство на работната сила, съвместяване на труда и семейните ангажименти, историко-демографско развитие на населението, обитаващо българските земи в миналото, анализи на раждаемостта, семейството, семейните политики, стареенето на населението, миграционната и етническата проблематика.

От своя страна учените от Департамент „Психология“ на ИИНЧ работят по проекти във връзка с разработването на нови методики за психологическата годност на водачите на моторни превозни средства, изследване на проявите на агресия и насилие в училище и разработване на програми за тяхната превенция, изследване на

проблемите и тенденциите в здравословните и рисковите нагласи и поведения на учениците в България, създаване и въвеждане в детските градии на скрининг тест за ранно оценяване на риска от възникване на проблеми в развитието и на обучителни затруднения на децата на възможно най-ранен етап, и др.

Посоченото дава възможност да се заяви, че през 2018 г. учените от ИИНЧ разработват редица значими за българското общество и за държавните институции проекти. Част от тези проекти ще продължат и през следващия период, като по този начин ще се осигури приемственост в изпълнението на целите и приоритетите на института.

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 – извършени дейности и постигнати резултати по конкретните приоритети.

Научните приоритети на ИИНЧ отразяват, от една страна, научноизследователските интереси и насоченост на учените, но от друга, в тях рефлектират актуалните обществени интереси и приоритетите на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030.

Съобразно визията на стратегията по отношение на човешките ресурси в ИИНЧ са създадени условия за ефективно кариерно развитие на учените, основано на високо ниво на научните изследвания. Създадени са условия за по-голяма мобилност на учените, както и за насърчаване на участията на докторантите и младите учени в национални и международни форуми, докторантски школи, различни специализации и др. Докторантите и младите учени са включвани в разработваните в института проекти, което е един от важните индикатори за реализирането на приоритетите на националната стратегия. Посредством привличането на допълнителни финансови средства от външни проекти ръководството на ИИНЧ се стреми да се справи с проблемите, свързани с подобряване на условията на труд и повишаване на жизнения стандарт на учените и на помощния научен персонал. Без адекватна държавна политика в тази област обаче трудно би могло да се очаква трайно решаване на тези проблеми. Аналогична е ситуацията и с редица други цели на националната стратегия – повишаване на броя на учените до характерни за ЕС нива и балансираното им разпределение по възраст, пол и научни области; осигуряване на достъп на българските учени до европейската и световна научна инфраструктура и др.

В провежданите научни изследвания учените от ИИНЧ се съобразяват със заявената в стратегията приоритетност на фундаменталните изследвания, обвързани с актуалните обществени предизвикателства. Сред тези предизвикателства водещо място заема решаването на демографския проблем в страната, като за целта през 2018 г. учените в ИИНЧ разработват втория етап от възложения от Министерски съвет проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“. Учени от института работят и по проекти, свързани с други значими за българското общество проблеми, като подобряването на качеството на живот, социалното развитие, културно-историческото наследство, националната идентичност, националната сигурност и отбрана.

Визията на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 предвижда засилване на връзките на науката с образованието, бизнеса, държавните органи и обществото като цяло. Именно в тази насока са и разработваните от учените в ИИНЧ проекти, резултатите от които могат да послужат за вземането на адекватни управленски решения от българските държавни институции.

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности.

Резултатите от изследователските дейности на учените от ИИНЧ през 2018 г. са от полза за обществото в редица сфери, най-важните от които са:

- Извършване на експертни анализи за различни държавни институции и НПО във връзка с актуални проблеми от демографското развитие на България, пазара на труда, регионалното развитие, раждаемостта и семейните политики, смъртността и стареенето на населението, етническите и интеграционните въпроси, миграциите и др.
- Подпомагане на държавните институции в усилията им за справяване с най-острите демографски проблеми в страната посредством формулирането на предложения за предприемането на конкретни мерки за преодоляване на демографската криза в България;
- Разширяване на изворовата база за проучване на основните закономерности и специфики в историко-демографското развитие на населението, обитаващо българските земи в миналото;

- Разработване на нови методики за изследване на психологическата годност на водачите на моторни превозни средства в контекста на повишаване на нивото на пътната безопасност в страната;
- Изследване на проявите на агресия и насилие в училище и разработване на програми за тяхната превенция;
- Създаване и въвеждане в детските градии на адаптиран вариант на скрининг теста за ранно оценяване на риска от възникване на проблеми в развитието и на обучителни затруднения на тригодишните деца;
- Изследване на проблемите и тенденциите в здравословните и рисковите нагласи и поведения на учениците в България; и др.

Дейности в полза на обществени и правителствени институции представляват и ангажиментите на много от учените в ИИНЧ за експертни оценки и анализи и участия в съвети, комисии и работни групи към различни български държавни институции. Учени от института участват в дейността на Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерски съвет, Националния съвет по въпросите на социалното включване към Министерски съвет, Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни при Министерски съвет, Междуведомствената работна група по демографските въпроси към министъра на труда и социалната политика; Междуведомствената група за мониторинг на изпълнението на Националната демографска стратегия на Република България, Междуведомствената работна група към Министерството на регионалното развитие и благоустройството за разработване на варианти за нов териториален обхват, Комисията на Министерството на труда и социалната политика за интеграция на уязвими малцинствени общности, Комитета за българите в чужбина към вицепрезидента на Република България; и др.

1.4. Взаимоотношения с други институции.

ИИНЧ има дългогодишни взаимоотношения с редица институции, организации и висши учебни заведения. Те се изразяват както в съвместна работа по различни научноизследователски и научноприложни проекти, така и чрез участието на учените в събития, експертизи, обучения, консултации и други дейности по покана на съответните организации. Както вече се отбеляза, учени от института участват в дейността на съвети, комисии и работни групи към различни български държавни

институции (Министерски съвет, Министерство на труда и социалната политика, Министерство на регионалното развитие и благоустройството и др.), както и в дейността на организации от неправителствения сектор.

ИИНЧ поддържа трайни сътрудничества с редица български висши учебни заведения, като Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Университета за национално и световно стопанство, Нов български университет, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Бургаския университет „Асен Златаров“, Бургаския свободен университет, Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“. Сътрудничество се поддържа и с редица институти на БАН, Националния статистически институт, Института по психология на МВР, Военната академия „Г. С. Раковски“, Института за политика, Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Държавна агенция „Архиви“ и др.

ИИНЧ си сътрудничи и с международни академични структури, организации и университети (като УНИЦЕФ и Държавния университет в Охайо, САЩ), с които се осъществяват съвместни проекти. Учени от ИИНЧ участват в изготвянето на международни доклади относно политиките за родителския отпуск и благосъстоянието на децата. Подготвени са и доклади за значими европейски институции, като Съвета на Европа и Европейската комисия.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата.

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др.

Редица практически дейности на ИИНЧ подпомагат работата на държавните институции. Сред тези дейности заслужава да се отбележат:

- Разработване по поръчка на Министерския съвет на мерки за преодоляване на демографската криза в България; в резултат на дейността по проекта през 2018 г. са формулирани пакети с предложения за предприемане на конкретни мерки за преодоляване на негативните тенденции в демографското развитие на страната;
- Разработване на проект за миграционния натиск върху България 2008–2017 г., резултатите от който да послужат за ориентир на управляващите при

изработване на стратегия на национално и европейско ниво за овладяване на миграционния натиск и намаляване на миграционните рискове;

- Разработване за нуждите на Министерство на транспорта на нови методики за изследване на психологическата годност на водачите на моторни превозни средства в контекста на усилията за повишаване на нивото на пътната безопасност в страната;
- Изследване по поръчка на Министерството на образованието и науката на проявите на агресия и насилие в училище и разработване на програми за тяхната превенция;
- Обучение по поръчка на МОН на педагогически специалисти от детските градини за ползване на създадения скрининг тест за ранно оценяване на риска от възникване на проблеми в детското развитие; и др.

Освен това учени от ИИНЧ участват активно в дейността на съвети, комисии и работни групи към различни български държавни институции, за нуждите на които изготвят редица експертизи.

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания”), програми, националната индустрия и пр.

Учени от ИИНЧ работят по редица проекти, които пряко обслужват дейността на българските държавни институции и потребностите на българското общество. Сред тези проекти като най-значими могат да бъдат посочени:

1. Проект **„Повишаване нивото на пътна безопасност чрез разработване на нови методики за изследване на психологическа годност на водачи на моторни превозни средства /МПС/“** с ръководител проф. д-р Антоанета Христова, финансиран от Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията.

Целта на проекта е да се разработят методики за изследване на психологическата годност на водачи, които измерват именно онези характеристики, които са предпоставка за рисково и агресивно поведение на пътя. Получените през 2018 г. резултати от дейността по проекта позволяват да се осъществи: съвременна психологическа оценка на водачите, които извършват обществен превоз на пътници и товари; разграничаване на рисковите водачи на пътя; възможност за идентифициране

на потенциално опасно поведение на пътя и риска от допускане на пътнотранспортни произшествия (ПТП); възможност за създаване на подходящи програми за обучение на водачите, които са системни нарушители; превенция и реално намаляване на броя на ПТП в страната, което да доведе до намаляване на броя на загиналите и пострадалите вследствие на такива произшествия. Резултатите от проекта ще подпомогнат държавните институции в разработването и вземането на оперативни и стратегически решения в сферата на пътната безопасност.

2. Проект **„Обучение на педагогически специалисти от детските градини за ранно оценяване на риска от възникване на проблеми в развитието и на обучителни затруднения при деца от 3 години до 3 години и 6 месеца в детската градина чрез скрининг изследване“** с ръководител доц. д-р Мария Атанасова-Трифенова, финансиран от Министерство на образованието и науката.

Целта на проекта е да подпомогне учителите от детските градини в България в овладяването и усъвършенстването на знания, умения и компетентности, свързани с ранното оценяване на риска от възникване на проблеми в развитието и на обучителни затруднения при деца от 3 години до 3 години и 6 месеца. В резултат са обучени 1739 педагогически специалисти да прилагат скрининг теста и други рейтингови скали, да интерпретират резултатите, да осъществяват редица практическите стъпки на подкрепа и индивидуализирани форми на педагогическо взаимодействие при работа с децата. По този начин става възможно реализацията на залегналите в Наредбата за приобщаващо образование от 2017 г. инициативи за подкрепа на децата още на ранна възраст в изява на техния потенциал, в преодоляване на затрудненията им във физическото, познавателното, езиковото и социално развитие съобразно техните индивидуални потребности.

3. Проект **„Миграционният натиск върху България и потенциалните демографски ефекти“** с ръководител доц. д-р Спас Ташев, финансиран от бюджетната субсидия на БАН.

В проекта се проучват и анализират конкретните закономерности при проявлението на миграционния натиск върху България и се разкриват произтичащи от него ключови индикатори, като се проследява развитието на явлениято през периода 2008–2017 г. и се прави оценка на въздействието му върху страната в контекста на нейното членство в ЕС. За целта са анализирани наличните фактически и статистически данни, политиките, законодателството и практиката от началото на

2008 до края на 2017 г., отнасящи се за нелегалните влизания на мигранти в България. В хода на изследването е разработен проект за известяване и оперативен контрол в реално време за възникване на миграционен риск и на нелегална имиграция в България, който от Съвета по сигурността към МС е оценен като значима за практиката разработка. Получените резултати от проекта могат да играят ролята на отправна точка, с която да е съобразена стратегията на България на национално и европейско ниво за овладяване на миграционния натиск и намаляване на миграционните рискове.

2. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2018 г.

2.1. Най-значимо научно постижение:

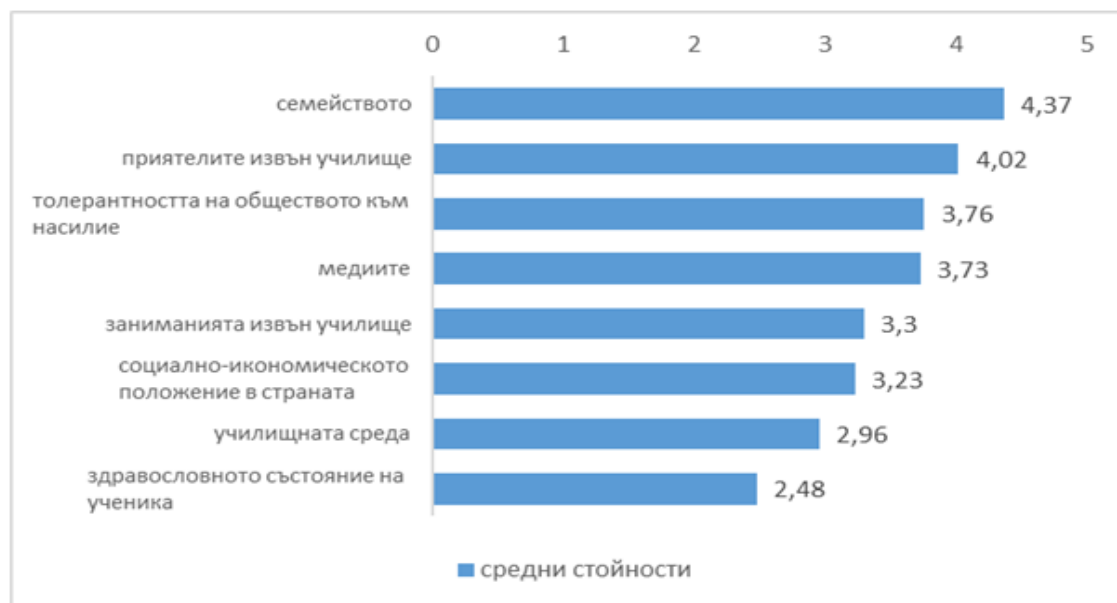
Проект „Изследване на проявите на агресия и насилие в училище – форми, фактори и мотиви“ с ръководител проф. д-р Йоланда Зографова, финансиран от Министерство на образованието и науката. Изследването е проведено през 2017–2018 г. в 18 училища в различни по-големина градове в страната сред 992 ученици от 4-ти, 6-ти, 8-ми и 10-ти клас, както и сред 115 учители.

Принос за науката: разработва се и се използва авторска методика за изследване на проявите на различни форми на агресия сред ученици в начален, среден и горен училищен клас. Разкрива се мотивацията в основата на агресивните прояви, както и факторите, които ги обуславят във и извън училищна среда, от гледна точка и на учениците, и на учителите.

Важни резултати: 1. С нарастване на класа се увеличават проявите на вербална, индиректна и по-лека физическа агресия, а заплахата и по-тежката физическа агресия (побой), са най-изразени в 8-ми клас. 2. Половината от учителите се сблъскват не само с единични случаи на агресия, но и с цели паралелки, в които има чести конфликти между ученици, ученици и учители, тормоз, нарушаване на училищния ред. Близо 2/3 от преподавателите се нуждаят от специализирано обучение в тази връзка. 3. Сред комплекса от фактори във и извън училищна среда, които влияят върху агресията сред учениците, водещи са: личностни характеристики (отмъстителност, гняв и стремеж към контрол); семейна среда (влошени отношения между родителите, между родители и ученик, негативни възпитателни практики, злоупотреба с ПАВ на член от семейството); приятели с проблемно поведение извън

училище; медии (тормоз във виртуалните социални мрежи и компютърни игри с насилие); толерантност на обществото към насилие. Учителите са склонни да прехвърлят отговорността за агресивното поведение на учениците към извънучилищната среда, главно към семейство (вж. Фигура 1).

Принос за обществото: Изледването в момента е основа за разработване на програма за редуциране на агресията и тормоза в училище.

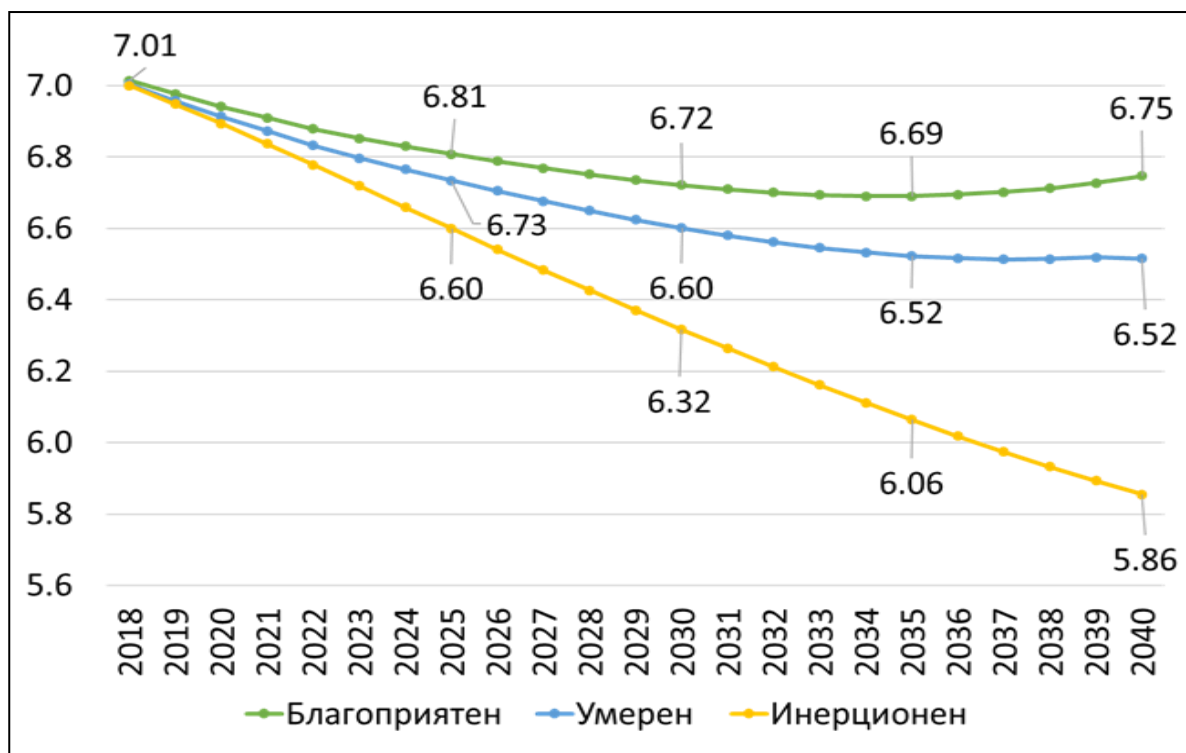

2.2. Най-значимо научно-приложно постижение:

Проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ с ръководител проф. д-р Антоанета Христова, възложен и финансиран от Министерския съвет на Р България.

В резултат от дейността по проекта е разработен цялостен план за преодоляване на негативните демографски тенденции в областите раждаемост и семейни политики; стареене, смъртност и качество на живот; миграции и национална идентичност; работна сила и трудови ресурси; уязвими етнически групи и общности. Анализират се и добрите практики за преодоляване на демографските проблеми в страната в исторически аспект. Формулирани са пакети с предложения за предприемане на конкретни мерки в отделните области, които да подпомогнат държавните институции в усилията им за преодоляване на демографската криза в страната. Очертават се три симулационни варианта – инерционен (5 860 хил.), умерен

(6 520 хил.) и благоприятен (6 750 хил.) за демографско развитие на страната до 2040 г. в зависимост от прилагането на предложените мерки (вж. Фигура 2). Установява се силната значимост на факторите миграции и стареене (смъртност), спрямо които е необходимо да се приоретизират много от политиките.

Фигура 2. Демографско развитие на България 2018–2040 г. – симулационни варианти

Резултатите от проекта и разработените мерки бяха представени пред заинтересованите български държавни институции – Министерския съвет, Министерството на здравеопазването, Министерството на образованието и науката, Министерството на труда и социалната политика, Народното събрание и др. За запознаване на обществеността с резултатите от проекта беше проведена пресконференция в БТА (13.11.2018 г.), последвана от двудневна Научна конференция с международно участие „Демографски предизвикателства и политики“ (София, 14–15 ноември 2018 г.), в която взеха участие 83 учени от 6 страни. В ход е и цялостното публикуване на резултатите от проекта в шест тома, два от които са вече отпечатани от Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“.

3. МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ИИНЧ:

Една от най-важните цели и същевременно основен механизъм за реализиране на научните приоритети на ИИНЧ е международното научно сътрудничество, чрез което се реализират и част от изследователските проекти и научни публикации. Така например благодарение на установеното сътрудничество с Центъра за славянски и източноевропейски проучвания към Държавния университет в Охайо – САЩ се разработва международния проект „Миграция и мобилност – мигриращия човек в плана на медийното му представяне” (2017–2018) с ръководител от българска страна проф. д-р Румяна Божинова.

През изминалата година учените от ИИНЧ са участвали с доклади в 11 международни форума, 5 от които са проведени извън България – в Будапеща, Атина, Белград и Самара (Русия). Учени от института са участвали и в изготвянето на международни доклади относно политиките за родителския отпуск и благосъстоянието на децата. Подготвени са и доклади за значими европейски институции, като Съвета на Европа и Европейската комисия.

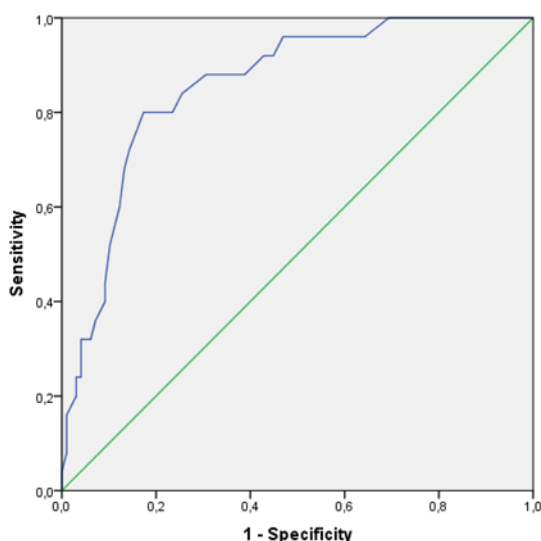
Като **най-значим международно финансиран проект** може да бъде посочен проект **„Валидизиране на скрининг тест за тригодишни деца – кратка форма за установяване на риск от проблеми в развитието и обучението“** с ръководител доц. д-р Мария Трифонова, финансиран от УНИЦЕФ-България.

Скрининг тестът за тригодишни деца е първият български инструмент, създаден с цел да се установи възможен риск в развитието на детето на ранна възраст, въз основа на което могат да се предприемат действия за подкрепа и подпомагане в преодоляването на трудностите. Той обхваща показатели от основните области на психичното развитие, на фините и груби двигателни умения, на познавателните, социалните, емоционалните и езиковите умения.

Широкото приложение на теста в педагогическата практика на детските градини, регламентирано с Наредбата за приобщаващо образование на МОН от 27.10.2017 г., поставя на дневен ред необходимостта от установяване на неговите психометричните свойства, за да бъдат покрити стандартите на Дружеството на Психолозите в България и да бъде вписан в регистъра на валидизирани и стандартизирани инструменти.

Основна цел на проекта е да се установят някои основни психометрични свойства като сензитивност, специфичност, надеждност, както и външната и конкурентна валидност на скрининг теста за тригодишни деца. За да бъдат обхванати и петте субскåли – „Двигателно развитие“, „Емоционално развитие“, „Социално“, „Езиково развитие“ и „Познавателно развитие“, се приложиха два различни утвърдени инструмента в емпирично изследване – Bayley Scales of Infant and Toddler Development – Screening test – III (субскåла „Когнитивно развитие“, и скрининг тест за детско развитие Denver II).

При анализа на скрининг теста върху цялата валидизационна извадка (N=123), се установи, че площта под ROC кривата е 0,86, което го определя като много добър инструмент и при критична точка от 78 точки, неговата сензитивност е 0,88, а специфичността му – 0,7.

Фигура 3. ROC кривата на скрининг теста върху цялата валидизационна извадка (N=123)

Външната валидност на теста се доказва с анализа, осъществен върху данните от изследването със скрининг теста и с когнитивната субскåла на Бейли. Той показва наличие на статистически значима положителна, средно висока корелация между тях ($r = 0,63$, $p = 0,00$). Този резултат може да се обясни с това, че и двата теста активизират съвкупност от сходни когнитивни умения на децата при решаване на тестовите задачи.

4.УЧАСТИЕ НА ИИНЧ В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ:

Учените от ИИНЧ са хонорувани преподаватели в няколко университета в страната и обучават студенти в бакалавърски и магистърски програми. През 2018 г. те са изнесли общо 650 часа лекции и 55 часа упражнения в 6 български Висши учебни заведения: Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Университет за национално и световно стопанство, Нов български университет, Национална академия за танцово и филмово изкуство, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ и Югозападен университет „Неофит Рилски“. Учени от института са провели и 2 специализирани курса с общо 75 часа в Центъра за обучение при БАН и СУ „Св. Климент Охридски“. Учени от ИИНЧ участват и в подготовката на 13 дипломанти в СУ „Св. Климент Охридски“ и Нов български университет.

Съществена функция и приоритет на звеното е да приема и обучава докторанти. Към 01.01.2018 г. в Института са обучавани 14 докторанти, от тях 13 – по държавна поръчка и 1 в самостоятелна докторантура; през годината от тях са отчислени с право на защита 4, и 2 са новозачислени. Защитени са 3 дисертации за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

Към 31.12.2018 г. в ИИНЧ има 10 докторанти: 5 редовни и 5 задочни.

Все още обаче не са решени проблемите с намирането на достатъчно добре подготвени кандидати за докторантура по някои от специалностите (Статистика и демография, История на България и др.), за които ИИНЧ притежава акредитация да обучава докторанти.

През 2018 г. беше подготвен от проф. Кремена Борисова-Маринова и изпратен в Центъра за обучение Доклад самооценка за акредитация за образователна и научна степен „доктор“ по научната специалност „Статистика и демография“.

5. ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ И АНАЛИЗ НА НЕЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ:

Не е осъществявана съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори.

Не е извършван трансфер на технологии и/или подготовка на трансфер на технологии по договор с фирми.

6. СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ:

Не е осъществявана такава дейност.

7. КРАТЪК АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ИИНЧ ЗА 2018 г.

През 2018 г. основен източник на финансови средства е утвърдената бюджетна субсидия на ИИНЧ в размер на 803 788 лв. Разходите от бюджетна субсидия са разпределени както следва: за заплати и осигурителни вноски на служителите в института – 725 704 лв., за стипендии – 22 500 лв., за разходи за консумативи за сградата – 12 523 лв., за възнаграждения на участвалите в процедури за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности съгл. ЗРАС – 10 361 лв., за обезщетения по чл. 222 и 224 от КТ – 18 056 лв. Неизразходваните средства от бюджетна субсидия в края на годината са прехвърлени като преходен остатък към собствените средства на института.

Към 31.12.2018 г. е постъпил трансфер като целева бюджетна субсидия по ПМС 315 от 12.2018 г. в размер на 340 000 лв. за изследвания на българите в чужбина.

През отчетната 2018 г. се работи по проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в България“, сключен във връзка с изпълнение на целеви задачи по ПМС 347/08.12.2016 г. и решение на УС на БАН – Протокол 3/22.02.2017 г. По проекта са изразходвани наличните от предходната година средства на стойност 390 267 лв., като вложените собствени средства на института на стойност 26 085 лв. ще бъдат възстановени от БАН–Администрация през 2019 г. Средствата са вложени за изпълнение на последния етап на проекта, съгласно клаузите на договора с БАН за финансиране на 10-те процента със собствен ресурс и последващо възстановяване.

През изтеклата година екип от учени в института работиха по проект между БАН и БЕХ на стойност 40 000 лв.

През изминалата година институтът е правил научни изследвания по следните проекти финансирани от МОН: проект „Комплексен интегриран мултикомпонентен подход при изследване на дислексия на развитието“, по който е постъпил аванс 11 889 лв., проект „Прояви на агресия и насилие в училищата на България“ на стойност 29 000 лв., договор „Адаптиран вариант на скрининг теста за деца на възраст от 3 г. до 3г. и 6 месеца...” – 23 280 лв., по проект за изследване на проблемите и

тенденциите в здравословните и рискови нагласи и поведения на учениците в България на стойност 30 000 лв. По втори проект за изследване на агресията в училищата е получен аванс 9 000 лв. По проект „Организиране на седем обучителни екипа за обучение на учители в детските градини” са постъпили 35 906.40 лв. По договор с ФНИ „Самота, стрес и субективно психично благополучие...” – 41 715.80 лв. За издаване на научни периодики – сп. „Население” и сп. „Психологични изследвания” са постъпили 13 830 лв.

По проект с УНИЦЕФ СА BULA/2018 за валидизиране на методика за скрининг тест на деца са постъпили 25 700 лв.

От проектите с външно финансиране с най-голяма стойност е договорът с Министерство на транспорта /МТИТС/, с предмет „Повишаване нивото на пътната безопасност чрез разработване на нови методики за изследване психологическата годност на водачи на МПС...”, по който са постъпили 283 500 лв. и успешно приключи в края на годината. По договор с Фондация „За нашите деца“ са постъпили 3 500 лв. аванс., по договор с БДЛ – 1 980 лв., от Фондация „Заедно в час” – 1 000 лв.

От такси за правоучастие за провеждане на международна конференция „Психологията с лице към социалните проблеми” са постъпили 5 771.85 лв. От обучение на редовни и задочни докторанти постъпилата сума е 3 020 лв.

През 2018 г. беше възможно повишаване на трудовите възнаграждения, съгласно стартовите заплати на новото Споразумение между ръководството на БАН и синдикатите по компонента К1, съгласно методиката на ОС на БАН за разпределение на бюджета. За научния персонал увеличението на основните заплати е 17–21 %, а за останалите категории персонал – 10%. В края на годината бяха дадени целеви награди, съгласно Вътрешните правила за работните заплати в ИИНЧ. Въпреки това основен проблем на института остава ниското ниво на заплащане по трудови правоотношения, който на фона на повишаваща се минимална работна заплата продължава да бъде тревожно актуален.

През годината със собствени средства се направиха ремонти – боядисване на коридора на шести етаж и в някои от стаите, поставяне на ламиниран паркет в стаите и преобзавеждане с нови офис мебели. Със собствени средства се изплащат всички външни услуги – за телефон, софтуерно и хардуерно обслужване, технически услуги и др. Голяма част от разходите за канцеларски материали и консумативи, командировки, застраховки и представителни разходи също се извършват със собствени средства.

8. ИЗДАТЕЛСКАТА И ИНФОРМАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ:

Съгласно въведените данни в системата SONIX, през 2018 г. са публикувани 54 **научни публикации** на учени от ИИНЧ. Други 34 научни публикации са приети за печат. Данните показват, че като цяло намалява нивото на публикационна активност в сравнение с предходните две години, за които в SONIX са въведени 80 публикувани научни публикации (за 2017 г.) и 71 (за 2016 г.). Този факт има своето логично обяснение – през 2018 г. голяма част от учените от института бяха заети в завършването на мащабния проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“, резултатите от който тепърва ще бъдат издадени под формата на колективни монографии, студии и статии. Това обстоятелство вдъхва оптимизъм, че през 2019 г. публикационна активност на учените от ИИНЧ ще бъде значително по-голяма в сравнение с 2018 г.

През 2018 г. са публикувани **7 монографии**:

Борисова-Маринова, К., Атанасова, М., Белева, И., Желязкова, М., **Христова, А.**, **Цеков, Н.**, **Таир, Е.**, **Николова, С.**, Банов, Х. (2018). Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България. Т. IV: Демографско развитие, работна сила и трудови ресурси в България. Издателство на БАН „Проф. М. Дринов“, ISBN: 978-954-322-964-2, 506 с.

Калчева, Ст. Психологически измерения на ежедневния труд. Оценка на професионалния стрес, междуличностните отношения и професионалната компетентност и емоциите. ДиоМира, 2018, ISBN: 978-954-2977-48-3, 116 с.

Лалова, Й., Калонкина, А., Тотев, Ц., Цоков, С., Душанова, Ю. (2018). Комплексно изследване на дислексия на развитието. ЛЦ „Ромел“, ISBN: 978-954-9458-26-8, 147 с.

Стойчева, К. (2018). Де Домие-Смит и творческото мислене. Парадигма, ISBN: 978-954-326-348-6, 127 с.

Ташев, Сп. (2018). Миграционният натиск върху България 2008–2017. Проявление и последици. Българско геополитическо дружество, ISBN: 978-619-91061-0-5, 234 с.

Цеков, Н. (2018). Селската депопулация в България и Европа след 1945 г. Изд. Велес Консулт, ISBN: 978-619-188-190-1, 306 с.

Щерионов, Щ., Пейковска, П., **Мучинов, В.,** Ангелова, Д., **Лилова, К.,** **Александров, М.** (2018). Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България. Т. VI: Мерки за преодоляване на демографските проблеми, съществуващи в България през периода 1879–1989 г. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2018, ISBN:978-954-322-968-0, 398 с.

Излезлите от печат през 2018 г. **научни публикации в издания, индексирани в Web of Science (WoS), Scopus и ERIH+,** са 15. Трябва обаче да се отчете, че по-голямата част от тези публикации (8) са публикувани в индексираното в ERIH+ сп. „Психологични изследвания“. Това ще породи сериозен проблем през следващите години, когато публикациите в издания, индексирани в ERIH+, няма да се отчитат като публикации с импакт фактор или импакт ранг.

Реферираните научни публикации в издания, неиндексирани в WoS, Scopus, ERIH+, и в тематични сборници (вкл. сборници от международни и национални научни форуми), са 21.

В системата SONIX са въведени и 4 научно-популярни публикации, излезли от печат през 2018 г.

Що се отнася до **цитатите**, в сравнение с предходната 2017 г. намалява значително броя на цитиранията на публикации на учени от ИИНЧ – 115 цитирания, въведени в SONIX за 2018 г. спрямо 184 цитирания, въведени в системата за 2017 г.

22 от цитатите на научни публикации на учени от института, въведени за 2018 г., са в издания, индексирани в WoS и Scopus.

Информация за научните списания, издавани от ИИНЧ:

Институтът за изследване на населението и човека при БАН издава две научни списания – сп. „Психологични изследвания“ на Департамент „Психология“ с гл. редактор проф. д-р Антоанета Христова и сп. „Население“ на Департамент „Демография“ с гл. редактор проф. д-р Кремена Борисова-Маринова. Двете академични списания са свързани с двете основни направления на научната дейност в института – психология и демография. В тях се публикуват статии и студии на учените от двата департамента, отразяващи провежданите изследвания, както и изследвания на колеги от България и чужбина.

През 2018 г. редакционните екипи на двете списания продължават работата си за развитие на изданията с цел тяхното индексирание и реферирание в Световните бази данни.

През 2018 г. сп. „Психологични изследвания“ издава две книжки – кн. 1 и кн. 2. В том 21 на списанието са публикувани общо 16 статии. Авторите от ИИНЧ, публикували в списанието са общо 13, а външните автори – 15. Статиите на английски език са 6. През 2018 г. списание „Население“ също отпечата 2 книжки – кн. 1 и кн. 2. В том 36 на изданието са включени общо 11 статии от 12 автори, от които 6 са външни за департамент „Демография“. 10 от статиите са на български език и 1 на руски език.

Приходите от продажби на сп. Психологични изследвания и сп. Население през 2018 г. от СЕЕОЛ и ръчни продажби възлизат на около 1839,34 лв.

В края на 2018 г. за пореден път списанията спечелиха Конкурса за българска научна периодика към ФНИ с обща сума 13 830 лв. Оценката на списанията относно Конкурса към ФНИ през тази година е изключително висока – 57 точки от общо максимални 60.

Информация за дейността на библиотеката при ИИНЧ (Библиотека по демография; Библиотека по психология) през 2018 г.

През 2018 г. фондът на библиотеката достигна общо 6 297 тома (Библиотека по „Демография“ – 3925 т.; Библиотека по „Психология“ – 2372 т.).

По вид: книги – 3408 т.; периодични издания: списания и поредици – 2744 т., поредици на електронен носител – 45 т. По език (общо): на български език – 2642 т.; на чужди езици – 3655 т.

Постъпленията през 2018 г. са общо 113 библиотечни документи (Библиотека по „Демография“ – 59 т., Библиотека по „Психология“ – 54 т.). Изразходвани средства за новополучените библиотечни документи – общо 5441.54 лв.

През 2018 г. беше направена пълна инвентаризация на библиотеката по „Психология“, предстои приключване на инвентаризацията и на библиотеката по „Демография“.

9. ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАУЧНИЯ СЪВЕТ НА ИИНЧ–БАН:

Информацията за Научния съвет на ИИНЧ е представена в Приложение 4.

10. КОПИЕ ОТ ПРАВИЛНИКА ЗА РАБОТА В ИИНЧ–БАН:

Правилник за устройството, вътрешния трудов ред и дейността на Института за изследване на населението и човека, приет от Общото събрание на учените на 13.01.2011 г., е качен и достъпен на сайта на института: http://www.iphs.eu/n/images/normative-docs/Pravilnik_IINCH_18.02.2015.pdf

11. СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ В ОТЧЕТА И ПРИЛОЖЕНИЯТА КЪМ НЕГО СЪКРАЩЕНИЯ:

ИИНЧ – Институт за изследване на населението и човека

МВР – Министерство на вътрешните работи

МОН – Министерство на образованието и науката

МС – Министерски съвет

УНСС – Университет за национално и световно стопанство

Представеният отчетен доклад за дейността на ИИНЧ през 2018 г. позволява да се направят следните **изводи и препоръки**:

1. През отчетния период ИИНЧ успешно изпълнява своята мисия и научни приоритети. В съответствие с тях учените от института разработват редица значими за държавните институции и за българското общество проекти в областта на демографското и личностно развитие. Резултатите от тези проекти могат и би трябвало да послужат при вземането на управленски решения от българските държавни институции.

2. Научните приоритети на ИИНЧ са съобразени с визията на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030. За нейното цялостно реализиране обаче е необходима адекватна и последователна държавна политика в областта на научните изследвания. Без такава политика трудно биха намерили трайно решение натрупаните през годините проблеми, като повишаването на жизнения стандарт на българските учени и привличането на повече млади хора, които да се занимават с изследователска дейност в института.

3. Публикационната дейност на учените от ИИНЧ през 2018 г. бележи определен спад в сравнение с предходните години, за което има обективни обстоятелства, свързани най-вече с натовареността на изследователския състав по реализирането и успешното завършване на няколко големи проекта. Необходима е активизация на публикационната дейност на учените в ИИНЧ през 2019 г., особено що се отнася до публикуването на студии и статии в издания, индексирани в WoS и Scopus.

София,
24.01.2019 г.

Научен секретар:
доц. д-р Венцислав Мучинов